

NOVA
UNIVERZA

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Homage pravicam

Marko Novak

Article information:

To cite this document:

Novak, M. (2015). Homage pravicam, Dignitas, št. 67/68, str. 61-66.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/67/68-7>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

NOVA
UNIVERZA

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Homage pravicam H knjigi Petra Jambreka, Theory of Rights

Marko Novak

I.

Diskurz o pravicah je izrazito novoveški, saj ga izoblikuje predvsem liberalistični pogled na kakršen koli (bodisi obči ali, ožje, družbeni) univerzum. Četudi bi posamezne ekskurze v poudarjanju pomena pravic lahko našli v kateri koli dobi človeške civilizacije, pa je za razvoj liberalne miselnosti pomemben predvsem razvoj poznosrednjeveških avtonomij (tj. plemiških,¹ mestnih in podeželskih), v očeh katerih je postajal sistem fevdalizma vse bolj *ancien régime*.

V jedru stvari je šlo tam nekje od 17. stoletja dalje za pravi kopernikanski obrat tudi na področju širšega koncepta normativnosti, kajti, če se izrazim malce metaforično, namesto zemlje – vseobsežne stvarnosti, postane normativ vesolja individuum – kot njegov solarni temelj. Temu je vrednostni steber postavilo razsvetljenstvo, katerega vrh nedvomno predstavlja Immanuel Kant. Namesto dolžnosti, ki jo je posameznik bil dolžan celoti posamezne človeške skupnosti, pristane na oltarju družbenega pravica, ki je pravica posameznika, ki morajo vsi drugi posamezniki – in navsezadnje tudi družba (kot njihov goli seštevek ali svojski organizem) – spoštovati. Človek posledično ni le odgovoren, temveč tudi svoboden. Emancipiran.

V burnih časih pred in po francoski revoluciji se konec 18. stoletja in v začetku 19. stoletja na obeh straneh »velike luže« naravne človekove pravice kodificirajo v deklaracijah in listinah, kar se zdi nekakšen svečan zapisnik ob koncu razprave o najpomembnejših pravicah, ki naj bodo temeljne. Od tedaj naprej se človekove pravi-

---

¹ *Mimogrede, letos praznujemo 800. obletnico Magne carte libertatum. Plemiški privilegiji pa so se v tedanjem času pojavljali po vsej Evropi. Tudi na nekdanjem ozemlju današnje Slovenije.*

ce s takšnim ali drugačnim imenom nezadržno širijo in nacionalizirajo v nove tipe pravnih dokumentov – nacionalne ustave.

Novo renesanso doživijo človekove pravice kot temeljne, naravne pravice človeka, ki so vrednostna norma nad pozitivnopravno normo, kar se še posebej uveljavi in vse bolj globalizira po dveh tragičnih svetovnih morijah. Tudi zato pridobijo v evropskih kontinentalnih pravnih sistemih novega, posebnega varuha: ustavno sodišče. Ta ni le rezultat Kelsnove genialnosti, temveč produkt evolucije zahodne ustavne misli vse od razsvetljenske Francije in post-kolonialistične Amerike.

Sicer pa diskurz pravic, predvsem temeljnih pravic, ob koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja – nekakšne ponovne liberalizacije družbe – teoretično najbolj zaznamuje Ronald Dworkin in njegova *Taking Rights Seriously*, ki je postala čtivo navdiha za več desetletij navdušencev nad teorijo (človekovih) pravic. Danes pa predstavlja globalni vrh splošne pravne (teoretične) učenosti o (človekovih) pravicah delo nemškega profesorja Roberta Alexya, *A Theory of Constitutional Rights*,² kjer se avtor sicer usmerja na ustavne pravice, a glede širše vsebine in »logike« pravic kot izhodišča človekovega razmišljanja in delovanja razlike ni.

Alexy v tem svetovno znanem delu razpravlja o vsebini in namenu teorije ustavnih pravic, o pojmu ustavnih pravic kot norm, o strukturi ustavnih pravic kot norm, o ustavnih pravicah kot subjektivnih pravicah, o ustavnih pravicah in njihovem pravnem statusu, o mejah ustavnih pravic, o splošni pravici do svobode, o splošni pravici do enakosti, o pravicah do pozitivnega delovanja države ter o ustavnih pravicah in ustavnih pravic kot normah. V tem delu namreč Alexy z aristotelovsko logično natančnostjo secira in razdela teoretski diapazon ustavnih pravic kot temeljnih pravic. Tega pa aplicira in preizkusi predvsem na sodni praksi nemškega Zveznega ustavnega sodišča.

Kaj pa naš profesor Peter Jambrek in njegovo pravkar izšlo delo *Theory of Rights* (Teorija pravic), kot intelektualno izhodišče njegovega peteroknjižja »Slovenija 1945-2015: Suverenost, ustavnost in prihodnost slovenskega nacionalnega sistema«? Prof. Jambrek in njegov pogled na pravice kot pogled profesorja-teoretika, pa tudi praksa – sodnika ESČP in Ustavnega sodnika, nekdanj predsednika tega sodišča?

² R. Alexy, *A Theory of Constitutional Rights*, 2002; prevod Julian Rivers; delo prvič izšlo v nemščini pri Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main leta 1986.

II.

V skladu z velikimi učenjaki skromno menim, da je človekovo delo pač projekcija, izraz njegove notranjosti na medij zapisanega. Tako ne preseneča, da je Jambrekov pristop k razpravljanju o človekovih pravicah v skladu z njegovo osnovno teoretsko izobrazbo, ki je sociološka (oziroma pravno-sociološka), predvsem deskriptiven. Takšen je vsaj na začetku, saj želi razumeti, od kje pravice posameznikov v kontekstu družbenega sobivanja in kako razreševati spore pri njihovem izvrševanju na nivoju družbe. Pravzaprav vidi v tem prvem delu pravico bolj kot interes, potem ko se posameznik zave svoje potrebe. Takšen pristop se zdi dokaj blizu klasikom pravne-sociologije (npr. Jhering in njegovi teoriji interesa).

Toda Jambrek na tem pravnem sociološko-teoretskem pogledu, ki je resnici na ljubo tudi determiniral prvi del njegove poklicne poti, ne ostane, temveč se v nadaljevanju, v naslednjem poglavju dvigne na t. i. normativni nivo. Značilen je stavek: »*And if such demands* (tj. glede »prizadete« stranke) *are normatively justified, in one way or another, they become subjective claims about objective rights assigned to the actor by an external normative order.*« V tem kontekstu in tudi v nadaljevanju avtor bolj razpravlja o pozitivističnem konceptu človekovih pravic na ravni relevantnih dokumentov OZN, predvsem *Magne Carte* človekovih pravic. A tudi tu se avtor ne ustavi, kajti njegova razprava ni zgolj normativno-dogmatična, temveč poudarja tudi deontološke in aksiološke temelje, tako da je pojmovanje normativnosti dvoplastno: dogmatično ter deontološko (k temu prispevata tudi zaključni poglavji Jerneja Letnarja-Černiča).

Izhodišče dela, to sta predvsem prvi dve poglavji »*Rights and Modes of Dispute Settlement*« in »*The Normative Order of Human Rights*«, sta izrazito teoretično zasnovani. Tu Jambrek prinaša nekakšen večdimenzionalni pogled na problem človekovih pravic. Sicer ga zanimajo predvsem 'človekove pravice' in ne toliko pravice nasploh, kar lahko za razliko od naslova (*Theory of Rights*) razberemo že iz podnaslova: *Theory of Human Rights and Fundamental Freedoms – Behavioral, Social and Normative Approaches*. Tudi sicer se je in se še prof. Jambrek na svoji poklicni poti, na omenjenih visokih tribunalih in teoretično, bolj ukvarja(l) s temeljnimi pravicami, kot z t. i. navadnimi pravicami. Med drugim je

tudi ustanovitelj revije *Dignitas* – edine specializirane znanstvene revije za obravnavo človekovih pravic v naši domovini. Toda to niti ni tako pomembno. Navsezadnje imajo tako temeljne pravice kot tudi »navadne pravice« isto stran neba, kjer domuje arhetipski kip Svobode,³ le v svoji normativni intenzivnosti in dometu se razlikujejo. Tako *theory of rights* v svoji zasnovi velja tudi za *theory of constitutional rights*. Povsem jasno pa je, da če ciljamo na splošnost in univerzalnost, da človekove pravice izpeljemo iz pravic kot takšnih.

III.

Logično nadaljevanje prvega, teoretičnega dela, ki je, kot že omenjeno, sociološko obarvan, pomeni pravica do sodelovanja, ki jo Jambrek razdeli v različne univerzalne pomene – navsezadnje mu je vir navdiha Splošna deklaracija o človekovih pravicah OZN kot nekakšno kodificirano naravno pravo. Jambrekovi pomeni obravnavanih človekovih pravic niso »obremenjeni« z lokalnimi okoliščinami, zato v tem smislu predstavljajo pravo zgornjo premiso vsakršne zakonodaje.

Pri tem je pravica do sodelovanja ključna pravica za bivanje in delovanje posameznika v vsakršni družbeni skupnosti. To sugerira tudi naslov prvega dela knjige: *The Individual in Action Systems*. Prehod iz »individualnega« stanja v družbeno »stanje« pa je konec koncev tudi pogoj za pojav in razvoj prava in pravnih pravil: *Ubi societas, ibi ius*.

Drugi del Jambrekove *Theory of Rights* prinaša nadaljnjo pomensko razdelavo še nekaterih drugih, predvsem političnih in državljanskih človekovih pravic: tj. človekove pravice v mestu in lokalni skupnosti, vključenost v politični demokratični skupnosti, svoboda nasprotovanja oblasti ter sodelovanja pri njenem izvajanju, sodelovanje v gospodarskih dejavnostih. Gre sicer za širše vsebinske sklope obravnavane problematike, ki pa smiselno obdelujejo siceršnje kataloge človekovih pravic s tega področja. Tudi tu gre za strukturirano oziroma smiselno nadaljevanje pravice do sodelovanja, kot temeljne pravice posameznikov glede aktivnega sodelovanja v upravljanju in življenju polisa.

³ Ta je bil simbolično iz Francije (kot nekakšna štafetna palica, vsaj kar se tiče liberalizma) prenesen »zahodno« na ameriški Vzhod.

Drugi del knjige Jambrek zaključuje s kulturnimi dejavnostmi ter pravicami, povezanimi s kulturo. Gre za namreč za kronsko vlogo kulture kot vrha civilizacijskega napredka neke družbene skupnosti, ki je seveda tudi pravno urejena, saj so pravo in njegova ustavna pravila kot temeljna pravila pogodbe vsake moderne družbene skupnosti navsezadnje tipični kulturni in civilizacijski pojav.

V tretjem delu se Jambrek od aktivne pravice sodelovanja posameznika v družbeni skupnosti obrne k (pasivni) temeljni pravici posameznika, ki mu pripada zoper njegovo skupnost. To je seveda pravica posameznika do dostojanstva kot tisti prag zahtev družbene skupnosti do posameznika v zvezi z izpolnjevanjem njegovih obveznosti do skupnosti iz družbene pogodbe, ki jo ta skupnost ne sme prestopiti, če želi sploh obstati. Sicer pa nobena družba ni imuna za tovrstne kršitve, kar na primer dnevno ugotavlja sicer gotovo najboljši mednarodni mehanizem za njihovo ugotavljanje na svetu – namreč Evropsko sodišče za človekove pravice. Z vlogo in namenom tega sodišča, kot vzorčnim garantom vsega tistega, o čemer je pisal v prvih delih knjige, se nato Jambrek ukvarja v zaključku tretjega dela knjiga.

V četrtem delu *Theory of Rights* nato smiselno sledi obravnava sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice, kjer je pomembno sodeloval in jo sooblikoval tudi prof. Jambrek: bodisi kot sodelujoči v večinskem odločanju, *last but not least* pa predvsem s svojimi ločenimi mnenji, ki še najbolj odražajo njegovo sodniško filozofijo. Tu je priskočil na pomoč Jernej Letnar Černič in zbral ter obdelal ključna ločena mnenja sodnika Petra Jambreka v obdobju 1993-1998, ko je deloval kot slovenski sodnik tega sodišča.

V omenjenem sklepnem delu *Theory of Rights*, ko se teorija sreča s prakso, lahko ugotovimo konkretizacijo Jambrekove sodniške filozofije, ki jo je pronicljivo gradil in izgradil v prvih delih knjige. Ta gradnja pa ni niti najmanj spekulativna, saj profesor prava razmišlja obenem kot sodnik, z bogatimi izkušnjami praktičnega razsojanja (tudi na Ustavnem sodišču Republike Slovenije).

IV.

Navsezadnje se lahko vprašamo, kaj prinaša Jambrekovo delo *Theory of Rights* slovenski in splošni pravni misli?

Seveda ne gre tu le za Slovenijo, temveč mnogo širše. Pa ne le zavoljo tega, ker je delo zapisano v angleščini. Gre namreč za prispevek k evropski, svetovni, skratka univerzalni misli o človekovih pravicah. Slovenija je tu daleč v ozadju kot le eden izmed (manj številčnih) polisov v današnji globalni civilizacijski in kulturni, vse bolj tudi pravno-globalni skupnosti, v kateri univerzalnost in globalnost človekovih pravic daleč presegata planke domačega prava.

LITERATURA

R. Alexy, *A Theory of Constitutional Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2002.